

ראש הישיבה, הרב אהרן פרידמן

סוכה מבחוץ ומבפנים

סִכָּה עֲרֵאית, מְטָה לְנֶפֶל,
בְּחֵיזוֹ שֶׁל צֵל הַנּוֹפֵל עַל הַחֹל.
עֲלֵי עֲנָנִים, מְקִיפִים שֶׁל חַיִּים,
בְּצֵל הַשְּׂכִינָה, בְּאוֹר עֲטוּיִים.

א. כי בסוכות הושבתי

בציווי התורה על חג הסוכות נאמר (ויקרא כג, מב-מג):

בְּסֻכּוֹת תֵּשְׁבוּ שְׁבַעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בְּסֻכּוֹת: לְמַעַן יִדְעוּ דַרְתֵּיכֶם כִּי בְּסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

ונחלקו תנאים בשאלה מה היו אותן סוכות בהן ישבו בני ישראל, שלזכרן נצטוונו לעשות סוכות בכל שנה:

תניא: "כִּי בְּסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - ענני כבוד היו, דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם. (סוכה יא ע"ב)¹

בהשקפה ראשונה, שתי הדעות נראות דחוקות; לפי הדעה הגורסת כי סוכות ממש עשו להם, לשון הפסוק "כי בסוכות הושבתי" אינה מחוורת, שהרי היה לו לומר "כי בסוכות ישבו בני ישראל". מלבד זאת, לא מובן מפני

¹ במקורות אחרים (מכילתא דפסחא, יד; תו"כ יב, יז) הסדר הפוך: לרבי אליעזר סוכות ממש ולרבי עקיבא ענני כבוד. מסתבר שהגירסה ההפוכה היא הנכונה, שהרי רבי אליעזר מפרש בדרך כלל על פי הפשט ואילו רבי עקיבא על פי הדרש. [ומהר"ץ חיות כתב שלדעתו גירסת הש"ס נכונה, עיין בדבריו.]

מה אנו עושים זכר לדבר שלא היה בו נס כלל ועיקר. גם הדעה הסוברת כי הסוכות שלנו הן זכר לענני הכבוד אינה מחוורת בלשונו של הפסוק. בתורה נאמר: "כי בסוכות הושבתי" ולא "כי בענן הושבתי את בני ישראל"².

ב. מספר ענני הכבוד

נבחן תחילה את דעתו של רבי אליעזר, הקושר את חג הסוכות לענני הכבוד. במדרשים רבים מובאת הדעה כי שבעה ענני כבוד ליוו את עם ישראל בצאתם ממצרים, ודעה זו שגורה בפי הכל. אמנם במכילתא מובאות גם דעות אחרות של תנאים ביחס למספרם של ענני הכבוד. הדעה המרחיבה מגיעה לשלושה-עשר עננים ואילו הדעה המצמצמת סוברת שהיו שני עננים בלבד:

"זה' הולך לפניהם יומם" (שמות יג, כא), נמצאת אומר שבעה עננים הם: "זה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן", "וענן עומד עליהם, ובעמוד ענן" (במדבר יד, יד), "ובהאריך הענן" (שם ט, יט) "ובהעלות הענן", "ואם לא יעלה הענן", "כי ענן ה' על המשכן" (שמות מ, לו-לח) הא שבעה עננים; ארבעה מארבע רוחותיהם, אחד למעלה ואחד למטה, אחד שהיה מהלך לפניהם... ר' יהודה אומר: שלשה עשר עננים היו; שנים שנים לכל רוח ורוח, שנים מלמעלה ושנים מלמטה, ואחד שהיה מהלך לפניהם. ר' יאשיה אומר: ארבעה; אחד לפניהם ואחד לאחריהם, אחד למעלה ואחד למטה. רבי אומר: שנים; "זה' הולך לפניהם יומם". (מכילתא דר"י בשלח, מסכת דו"ה, פתיחתא)

² ואף על פי שבמספר פסוקים העננים נקראים סוכה כגון: "וַיָּשֶׁת ה'ֶשֶׁךְ סְבִיבֹתָיו סְכּוֹת חֹשֶׁת מִים עֲבֵי שְׁמָקִים" (שמואל ב' כב, יב), מכל מקום עיקרו של השם סוכה עניינו מבנה עראי שנבנה בידי בני אדם.

על פי פשוטו של מקרא, נראה שהצדק עם שיטת רבי, הסובר כי שני עננים בלבד ליוו את ישראל במדבר. כך עולה מן הפסוק בפרשת שלח (במדבר יד, יד):

אֲשֶׁר עֵין בְּעֵין נִרְאָה אֶתָּה ה' וַעֲנָנָה עִמָּד עֲלֵיָם וּבְעַמֵּד עָנָן אֶתָּה הִלַּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבְעַמֻּד אֵשׁ לַיְלָה.

על שני עננים מדבר הפסוק: אחד שהולך לפניהם ואחד המסוכך עליהם. כך עולה גם מפסוק נוסף בפרשת בהעלותך (שם י, לד): "וַעֲנָן ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנִסְעָם מִן הַמַּחֲנֶה"³.

אם נחזיק בשיטתו של רבי, שענן אחד בלבד כיסה על ישראל מלמעלה, ניתן יהיה להגיע למסקנה כי אין כל מחלוקת ביחס למציאות שהיתה במדבר; הכל מודים שענן ה' היה מגן על בני ישראל מפני השמש המדברית, והכל מודים שדפנות הסוכה היו עשויות בידי אדם.⁴ המחלוקת ורק בשאלה, על מה יש לשים את הדגש בקביעת החג כזיכרון לדורות.

ג. משמעות הישיבה בסוכה

מהי, אפוא, המשמעות של הישיבה בסוכה? דומה כי הישיבה בסוכות מתאימה לעבדים, למשרתים ולאריסים, והישיבה בבית מתאימה לבעל הנחלה. הפועלים העובדים בשדות ובכרמים וכן השומרים, לנים בלילות בסוכות מאולתרות. בישיבה נאמר: "וְנִוְתַרְהָ בֵּית צִיּוֹן כְּסֻכֹּת בְּכַרְם" (א, ח) - היא סוכת השומרים והפועלים הנשארת נטושה בשעה שאין ענבים בכרם. ומסתבר שזהו גם פירושו של הפסוק המדבר על יעקב החוזר לארץ ישראל:

וַיַּעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה וַיָּבֵן לוֹ בַּיִת וַלְמַקְנָהוּ עָשָׂה סֻכֹּת עַל פֶּן קָרָא שֵׁם הַמָּקוֹם סֻכֹּת: (בראשית לג, יז)

³ אולם רש"י שם מעיר, שלא רק ענן אחד היה כפי ששמע מפשט הפסוק.

⁴ הדעת נותנת שגם לשיטות הסוברות שענני הכבוד הקיפו את מחנה ישראל מכל עבריו, הקימו המשפחות מחיצות שתאפשרנה חיים פרטיים.

וכבר נתקשו מפרשים רבים, מה טעם קרא יעקב למקום על שם הסוכות שנעשו למקנה. אחד הפירושים הקולעים לפשוטו של מקרא הוא פירושו של בעל ה'תורה תמימה', ולדבריו שיעורו של הפסוק כך הוא: 'ולמקנהו' - בשביל מקנהו, 'עשה סוכות' - לאנשים ששמרו על מקנהו.

כך נוהג הדבר גם בימינו בַּמְשָׁקִים רבים; בעל הבית חי בביתו, ואילו הפועלים מתגוררים ב'קראוונים' או במבנים זמניים אחרים.

הישיבה בסוכה ממחישה לנו את העובדה כי אנו פועלים בעולמו של הקב"ה. הוא בעל הקרקע, ה'מעסיק', ואנחנו הפועלים. הוא ה'אדון' ואנו העבדים.

אלא, שאותה תחושת עבדות המועברת לנו באמצעות דפנות הסוכה העראיות, נשזרת בתחושה עמוקה של אהבת ה' אלינו כשאנו מתבוננים בסכך, המזכיר לנו את ענני הכבוד שבאמצעותם הגן הקב"ה על עם ישראל מפני החמה היוקדת במדבר.

נמצאנו אומרים, כי הסוכה מבטאת שילוב מיוחד בין הכרת אדנותו של הקב"ה עלינו, ובין ידיעת אהבתו ורחמיו הפרושים עלינו מלמעלה.

ייתכן וזהו סודה של הסוכה, המורכבת משילובם של שמות הקודש אדנ"י והוי"ה. כפי שנתבאר בזהר הקדוש (ח"ג, פרשת פינחס, רנה ע"ב)⁵ - האותיות החיצוניות [הדפנות] הן ס' ו-ה' העולות בגימטריה 65 כמנין שם אדנ"י, והאותיות הפנימיות [העננים-הסכך] הן ו' ו-כ', העולות 26 כמנין שם הוי"ה.

אם כן, צדקו גם רבי אליעזר וגם רבי עקיבא: **סוכות ממש** עשו להם ישראל, וכך עושים גם בניהם אחריהם בכל הדורות, ונזכרים כי אנו עבדים עראיים שנחלתו. **וענני כבוד** חיפה עליהם ה' מלמעלה, בהם אנו נזכרים, ויודעים שאהבתו אלינו לא תמה, ועוד ידו נטויה לסוכך על עמו ולפרוס עליהם את סוכת שלומו.

⁵ וז"ל שם: "סוכה בָּאָת ו' איהו ברזא דתרין בנין ידוד אדני, והכי סליק סוכ"ה בחושבן יאהדונה".